

Csehszlovákia

Ötven éve halt meg Jiří Wolker. Nem veszik talán rossznéven a szemleirótól a cseh irodalmárok, ha huszadik századi költészetük klasszikus képviselőjének egyik versét magyarnak érzi. A Bellevue kávéház „zenéből, fényből, bársonyból” szöött birodalmát keresztülmetsző proletártekintetet megéneklő *Arc az üveg mögött* című Wolker-költemény ugyanis érzésünk szerint minden erőszak nélkül József Attila versei közé illeszthető; az indító élmény, a kávéházablakon inneni és túli világ, majd a pompába dőfő szegénység jövőbeni diadalának ünneplése ugyanaz a költői magatartás, mint az „úri pusztaságot” riogató fejsze mosolygása fölötti jókedvű öröm. Érezte ezt a rokonságot a magyar költő is, és amikor a harmincas évek közepén cseh és szlovák irodalmi antológiát készített elő Anton Straka budapesti csehszlovák sajtóattasé, József Attila más modern cseh költők mellett Wolker fordítására is vállalkozott. Költőtársának hat versét ültette magyarra, s ezek a költemények nemcsak Wolker költői nagyságát teszik magyarul érzékelhetővé, hanem két, hasonló problémákkal viaskodó nagyszerű lírikus egyéniség géniuszának magas hőfokú összeolvadásáról is tanúskodnak.

1919-ben érkezett Prágába a századdal egyidős Wolker szülővárosából, a morvaországi Prostějovból, hogy beiratkozzék a Károly Egyetem jogi fakultására. Már ekkor magáénak mondhatott néhány megjelent verset, de igazán az új csehszlovák állam fővárosában, a modern művészeti áramlatok befogadására rendkívüli mértékben nyitott Prágában bontakozott ki versírói képessége. Üstökösként robbant a cseh irodalomba, friss látásmódjával, az apollinaire-i szabad asszociációs technika és a cseh költői hagyomány sikeres ötvözésével, valamint a proletárok igaza mellett hitet tevő forradalmi mondanivalójával új fejezetet nyitott a cseh líra történetében. Pedig a sors nem hagyott számára hosszú éveket az elvégzendők elvégzésére. Korán elragadta a tüdőbaj, hiába édesanyjának gondoskodása, hiába a szanatórium, az egészséges tátrai levegő, 1924. január 3-án a zeniten kell befejeződnie magas ívelésű költői pályájának.

Életében mindössze két verseskötete látott napvilágot, 1921-ben *Host do domu* (Vendég áll a házhoz), a következő évben pedig *Těžka hodina* (Vajúdás) címmel jelentette meg verseinek gyűjteményét. Halála után adták ki kötetbe nem került verseit, drámatörredékeit, elbeszéléseit és meséit. Négy év termése az egész életmű, ha vaskos köteteket nem is tesz ki, tág horizontú új lírai világ boltozatát tartó oszlop, a húszas évek egyik legjelentősebb költői teljesítménye Kelet-Közép-Európában.

Eleven fogékonyság a természet jelenségei iránt, a táj és a benne élő ember zavartalan harmóniájának megeléje jellemzi első verseit. A gyermek örömeivel és felhőtlen derűjével éneklí ezt a harmóniát, de idillek festése közben sem szakad el a valóságtól, nem éteri magasságokban köröznék versei, a primér élményt bontják ki sokszínű gazdagsággal. A tiszta, őszinte érzelmek utáni vágy süt át ezen a költészetben, a tartalmas emberi kapcsolatok lehetőségébe vetett bizalom. Közben egyre

jobban szabadjára ereszti képzeletét a költő, képei mind merészebbek, mind szokatlanabbak. Az asszociációk gáttalan áramlása új, a cseh lírában addig nem ismert világok rejtett összefüggéseit világítja keresztül. A valóság szörnyűségeinek, a háborúnak, a szociális nyomornak egyre határozottabb fölismerése után az erkölcsi és érzelmi harmóniát nem a létező világban keresi, de mégsem a valóságon túl, az irrealitás vagy az illúziók szférájában, hanem a munkásosztály perspektíváiban; hiszen ők azok, akik majd megvalósítják „gyönyörű képességünket, a rendet”, vagy ahogy Wolker írja egyik legnagyobb hatású versében, a *Ballada az álomról* címűben: „Hús-vér emberek, örök örökösei ők a teremtett világnak / és úgy halnak meg szép álmaik, hogy mind valóra válnak...”

Második kötetének nagy versei erről a hitvallásról adnak számot, az egész emberi nem jövőjébe vetett bizalomról; a költő szavait soha nem hígítja föl olcsó optimizmus, sehol sem konganak a sorokban frázisok. A kifinomult verstechnika egyszerűbbé nemesedik, de Wolker egy arasznyit sem enged a magas művészi színvonal követelményéből. A cseh balladaköltészet hagyományából az új költői látásmóddal ötvözött formát tölti meg forradalmi mondanivalóval „szociális balladában” (*Ballada a meg nem született gyermekről, Ballada a fűtő szemeiről*), melyeknek hősei a kapitalizmus példává magasodó áldozatai, akik tragikus sorsukkal is erkölcsi erőt hirdetnek:

*„A munkás halandó
a munka él,
Antal haldoklik,
a villanyfény zenél:*

*Asszonyom, asszonyom,
ne sírj!”*

Zengi a buzdítást a költő a villanytelep megvakult fűtőjéről szóló ballada utolsó soraiiban.

Föl sem ocsúdhatott még Prága a győzelem mámorából, amikor a huszonegynehány éves költő az új állam berendezkedésének lázas és optimista sietsége közben a szegénységnek dobol riadót, a kisemmizettekért emeli föl szavát. A diadalittas harsogásban a zágrábi katonatemető halottjait idézi, az elesettek panaszszavát megéneklő verse, a *Mirogoj* a magyar olvasó tudatában a versélmények között Ady világháborús verseinek szomszédtságába kerül.

Fél évszázaddal Jiří Wolker halála után nem lehet oka szegyenkezésre a magyar irodalomnak a cseh költő emléke előtt. Nem a jubileum okán kell fölfedeznünk életművét. A szomszédos cseh nép nagy lírikusa hamar megtalálta az utat hozzánk, már a húszas években fölfigyeltek költészetére a Prágában tanuló magyar diákok, majd a szlovenszkoí magyar irodalmárok. A sokoldalú *Krammer Jenő* 1931-ben egy párizsi irodalmi folyóiratban franciául is méltatta Wolker jelentőségét. Magyarországon a harmincas években többek között éppen József Attila kongeniális fordításai tették ismertté a cseh költő nevét. Rajta kívül számos neves magyar költő és műfordító vállalkozott Wolker verseinek magyarítására. Eddig három verseskötete látott magyarul napvilágot, az első *A modern cseh líra kincsháza* című sorozatban 1959-ben, majd *Huszonnégy évet élt* címmel jelentek meg válogatott versei Pozsonyban 1961-ben, végül költeményeinek legteljesebb magyar nyelvű gyűjteménye, a *Vendég áll a házhoz* című kötet a Magyar Helikon 1965-ös kiadásában. Költészetének magyar méltatói közül elsősorban *Dobossy László* nevét kell megemlítenünk.

Befejezésül álljanak itt a költő sorai. *Sírfelirat* című verséből, melyben epigrammatikus tömörséggel summázza költészetének-önmagának lényegét:

*„Itt nyugszik Jiří Wolker. Költő volt. Szerette a világot,
verekedni készült jogaiért.
Meghalt, mielőtt kiránthatta volna
szívét a harcban. Huszonnégy évet élt.”*

(Ford. József Attila)

A Szlovák Írószövetség díjai. Mint minden évben, 1973-ban is megjutalmazta a Szlovák Írószövetség a legjobb irodalmi teljesítményeket. Az elmúlt év decemberének utolsó napjaiban adta át a díjakat Pozsonyban Andrej Plávka, a Szlovák Írószövetség elnöke. A verseskönyvek kategóriájában Milan Lajčiak *Ūskalie* (Sziklaszirt) című kötete kapta a kitüntetést. A prózai művek közül Ivan Habaj fiatal novellistának *V tieni moruše* (Az eperfa árnyékában) című kötetét — a Tiszatáj 1973. évi 9. számában röviden ismertettük — tartották díjazásra érdemesnek. A drámaírók közül Ján Solovič, a Szlovák Írószövetség főtítkára kapta meg a legjobb teljesítményért járó díjat, az elméleti-kritikai irodalom kategóriájában pedig Vincent Šabík tanulmánykötetét minősítették 1973 legkiemelkedőbb művének, a gyermek- és ifjúsági irodalom alkotói közül modern meséiért Krista Bendová kapott díjat.

KISS GY. CSABA

Jugoszlávia

Folyóiratok. A jugoszláv irodalmi élet egyszerre igen sok fórumon zajlik, minden köztársaságnak több irodalmi folyóirata és kulturális hetilapja van, erősen lokális színezettel. Ez egyrészt azt jelenti, hogy például Szarajevó irodalmi lapjai elsősorban a bosnyák íróknak adnak teret, másrészt egy-egy irodalmi csoportosulás az egyes köztársaságokon belül is létrehozhat lapot, más irodalmi csoportosulásokkal vitatkozva. Az egész jugoszláv kultúrára és a világirodalomra elsősorban Belgrádban és Zágrábban tekintenek ki, valamint Újvidéken a *Hidban*, amelyet nem kell bemutatni a magyar olvasónak.

A magyar folyóiratoktól eltérően szerkesztett folyóiratok közül két nagy múltú és jelentős lapot emelnék ki, a Belgrádban megjelenő *Delo* és a Zágrábban kiadott *Forum* ugyanis számunkra is izgalmas cikkeket és irodalmi alkotásokat közöl.

A *Delo* nem tekinthető kifejezetten irodalmi folyóiratnak, bár a tanulmányok többsége elsősorban az irodalommal foglalkozik. Rendszeresen közölnek tanulmányokat a szerb költészetéről, sőt, az egyik 1973-as számban kizárólag verselemzéssel foglalkoztak, többek között Miljković és Nastasijević egy-egy versét elemezték, akik már a szerb költészet klasszikusai közé tartoznak. Az „Egy vers — egy kritika” rovat más számokban is szerepel, és nemcsak a szintén klasszikus Rastko Petrović, Djura Jakšić vagy az élők közül Vasko Popa verseit tárgyalták, de Cvetajeva is szerepelt a rovatban, ami nem kivétel, hanem a *Delo* szerkesztőinek világirodalmi érdeklődésére utal. A *Delo* ugyanis — a *Forum*hoz hasonlóan — állandóan közöl új fordításokat, például Majakovszkij és Blok verseit. A verselemzés ugyan irodalmias műfaj, a *Delo* azonban az irodalmat számunkra szokatlan szempontból kezeli.

1973-ban külön számok foglalkoztak a hermeneutikával és a japán művészettel. A művészet és a szemiotika kérdései állandóan a *Delo* érdeklődésének középpontjában állnak, voltaképpen a strukturalizmus körében mozog majdnem minden cikk. 1972-ben több szám foglalkozott a modern mítosz kutatással, és túlzás nélkül állítható, hogy a *Delo* háziszervezői közé tartozik többek között Lévi-Strauss és Heidegger. A *Delo* kifejezetten elméleti folyóirat, amelynek az adja önálló arculatát, hogy igen gyorsan reagál az új kutatási eredményekre. Ez bizonyos eklekticizmust eredményez, az egyes cikkek színvonala erősen ingadozó, elég sok a magyar tanulmányok jelentős részére is jellemző művelt csevegés, amely nem vezet sehová, mivel azonban ezek a csevegések is a tisztázatlan kérdéseket érintik, mindenképpen további gondolkodásra és kutatásra ösztönöznek. A *Delo* egy-egy száma modern esztétikai